

Sygn. akt V AGa 54/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 marca 2018r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Aleksandra Janas (spr.)
Sędziowie:	SA Irena Piotrowska SA Grzegorz Stojek
Protokolant:	Anna Fic

po rozpoznaniu w dniu 21 marca 2018r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Przedsiębiorstwa (...) w Ś.

przeciwko (...) Bank (...) Spółce Akcyjnej w W.

o ustalenie

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 8 września 2016r., sygn. akt XIII GC 449/15

1. oddala apelację;
2. zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 10.800 (dziesięć tysięcy osiemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Grzegorz Stojek	SSA Aleksandra Janas	SSA Irena Piotrowska
---------------------	----------------------	----------------------

Sygn. akt V AGa 54/18

UZASADNIENIE

Powódka Przedsiębiorstwo (...) w Ś. wystąpiła do Sądu Okręgowego w Katowicach z pozwem, domagając się ustalenia nieważności umowy odpłatnego poręczenia, zawartej z I. K. w dniu 5 listopada 2010r., na podstawie której zobowiązała

się do spłaty pożyczki zaciągniętej przez I. K. w (...) Kasie Oszczędnościowo – Kredytowej (...) w M., której następcą prawnym jest pozwana (...) Bank (...) Spółka Akcyjna w W., a także jej oświadczenia o poddaniu się egzekucji, zawartego w akcie notarialnym Rep.(...) Nr (...) z 8 listopada 2010r. Powódka podała, że dłużnik nie dokonał w terminie spłaty pożyczki, wobec czego wierzycielka zwróciła się do niej z żądaniem zapłaty, stosownie do zawartej umowy. W ocenie powódki żądanie to było jednak niezasadne ponieważ umowa była dotknięta nieważnością z uwagi na niespełnienie wymogów przewidzianych w art.15 § 2 k.s.h. w związku z art.17 k.s.h. – w dacie zawarcia umowy I. K. pełnił bowiem funkcję prezesa zarządu (...) S.A., która to spółka była wyłącznym akcjonariuszem powódki.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa, podnosząc zarzut braku legitymacji biernej co do żądania stwierdzenia nieważności umowy zawartej pomiędzy powódką a I. K., kwestionując nadto by umowa ta nosiła cechy poręczenia skoro nie została zawarta z wierzycielem, lecz z dłużnikiem. W odniesieniu do żądania ustalenia nieważności umowy poręczenia wywodziła natomiast, że powódka nie ma interesu prawnego w rozumieniu art.189 k.p.c. ponieważ wystąpiła już z pozwem o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na tej umowie, a na uzasadnienie żądania powołała się na te same okoliczności.

W toku postępowania powódka sprecyzowała swe stanowisko w ten sposób, że domagała się ustalenia nieważności umowy poręczenia zawartej z poprzedniczką prawną pozwanej, tj. ze (...), w dniu 5 listopada 2010r., w którym zobowiązała się spełnić zobowiązanie ciążące na I. K. z tytułu zawartej przez niego, a opisanej wyżej umowy pożyczki (co Sąd Okręgowy potraktował jako rozszerzenie żądania pozwu, a nie jego sprecyzowanie), a nadto cofnęła pozew w zakresie dotyczącym żądania ustalenia nieważności jej oświadczenia o poddaniu się egzekucji, zawartego w akcie notarialnym Rep. (...) Nr (...) z 8 listopada 2010r.

Wyrokiem z 8 września 2016r. Sąd Okręgowy umorzył postępowanie w części, w jakiej powódka cofnęła powództwo, a w pozostałym zakresie powództwo oddalił, zasądził nadto od powódki na rzecz pozwanej koszty procesu w wysokości 7.217zł. Rozstrzygnięcie to poprzedzono ustaleniem, że I. K., będący członkiem rady nadzorczej powodowej spółki oraz prezesem zarządu (...) S.A., obecnie (...) S.A., jedyne akcjonariusza powodowej spółki, zawarł z (...) w M. umowę pożyczki na kwotę 8.000.000zł. W dniu 5 listopada 2010r. (...) S.A. oraz powodowa spółka udzieliły poręczenia za zobowiązania wynikające z tytułu tej umowy do kwoty 15.000.000zł każda z nich. Następnie w związku z udzielonym poręczeniem w dniu 8 listopada 2010r. członkowie zarządu powódki złożyli przed notariuszem w kancelarii notarialnej w T., w akcie notarialnym Rep. (...) nr (...), oświadczenie o poddaniu się egzekucji, zgodnie z art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. do kwoty 15.000.000zł na rzecz (...) Kasy Oszczędnościowo – Kredytowej (...) w M.. Akt ten, po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, stał się podstawą egzekucji wszczętej przeciwko powódce, co miało miejsce 25 stycznia 2016r. Sąd Okręgowy ustalił również, że w toku niniejszego postępowania powódka wystąpiła do Sądu Okręgowego w Poznaniu z powództwem skierowanym przeciwko pozwanej, w którym wniosła o pozbawienie wykonalności opisanego wyżej tytułu wykonawczego, zarzucając nieważność umowy poręczenia zawartej w dniu 5 listopada 2010r., na podstawie której (...) poręczyła za zobowiązania wynikające z umowy pożyczki między (...) a I. K. nr (...) z 5 listopada 2010r., podnosząc, że umowa poręczenia jest nieważna z uwagi na naruszenie przy jej zawarciu przepisów art. 15 § 2 k.s.h. i art. 17 k.s.h. Sąd Okręgowy oddalił wniosek o przesłuchanie świadka I. K. i strony powodowej uznając, że okoliczności na które zostali wnioskowani, tj. dotyczące udzielonej pożyczki oraz poręczenia, były między stronami bezsporne. Natomiast okoliczność istnienia pozycji dominującej spółki (...) wobec powódki mogły zostać wykazane wyłącznie za pomocą dowodu z dokumentów, a nadto nie były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd oddalił też wniosek o dopuszczenie dowodu z dokumentów, których braków powódka nie uzupełniła w wyznaczonym terminie stwierdzając, że kserokopia nie jest dokumentem w rozumieniu art.244 i 245 k.p.c., a powódka mimo wezwania nie złożyła do akt uwierzytelnionych odpisów lub oryginałów dokumentów, na które powoływała się w treści pozwu. Oddalone zostały również dalsze wnioski dowodowe stron zawarte w pismach złożonych po pierwszej rozprawie ponieważ Sąd Okręgowy ocenił je jako nie mające istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy i spóźnione. W oparciu o zgromadzone w sprawie dowody Sąd Okręgowy uznał, że powództwo o ustalenie nieważności umowy odpłatnego poręczenia zawartej pomiędzy powódką a I. K. z dnia 5 listopada 2010r., jak i o ustalenie nieważności umowy poręczenia zawartej pomiędzy (...) Kasą Oszczędnościowo – Kredytową W. w M., było niezasadne z uwagi na brak interesu prawnego powódki w takim ustaleniu. Odnosząc się do żądania ustalenia nieważności umowy poręczenia

między powódką a I. K. z 5 listopada 2010r. stwierdził, że w chwili wyrokowania powódka nie miała interesu prawnego w takim ustaleniu, a ponadto uwzględnił zarzut pozwanej o braku legitymacji biernej do występowania w sprawie o tak określonych ramach pozwu. Pozwana nie była stroną tej umowy, wobec czego nie przeciwko niej powinno być kierowane żądanie ustalenia jej nieważności. Odnośnie zaś rozszerzonego powództwa – opisanego w piśmie powódki z 23 czerwca 2016 r. – o ustalenie nieważności umowy poręczenia między powodem a (...) w M. przy udziale I. K. z 5 listopada 2010 r., stwierdził, że powódka nie wykazała by miała interes prawny w takim ustaleniu w oparciu o treść art. 189 k.p.c. Przywołując poglądy judykatury wskazał Sąd, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. nie zachodzi wtedy, gdy osoba zainteresowana może w innej drodze, np. w procesie o świadczenie, o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, a nawet w drodze orzeczenia o charakterze deklaracyjnym, osiągnąć w pełni ochronę swych praw. Kryterium interesu prawnego powoda w żądaniu ustalenia nie przesądza równocześnie o dopuszczalności wytoczenia powództwa z art. 189 k.p.c., decyduje natomiast o tym, czy w konkretnych okolicznościach, powództwo to jest zasadne. Konsekwencją niewykazania przez powoda istnienia interesu prawnego jest oddalenie powództwa o ustalenie. Wskazał też, że z reguły strona takiego interesu nie ma, gdy dojrzałe jest już żądanie świadczenia. Sąd Okręgowy miał również na uwadze utrwalony w judykaturze pogląd, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. jest kategorią obiektywną – jest to rzeczywiście istniejąca, a nie tylko hipotetyczna (czyli w subiektywnym odczuciu strony) potrzeba prawna uzyskania ochrony, a zatem wyroku odpowiedniej treści, występująca wówczas, gdy powstała sytuacja rzeczywistego naruszenia albo zagrożenia naruszenia określonej sfery prawnej. Innymi słowy interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka. Brak interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. ma miejsce wówczas, gdy stan niepewności prawnej może być usunięty w drodze dalej idącego powództwa o świadczenie (ewentualnie innego powództwa), bądź w drodze podjęcia obrony w toku już wytoczonej przez pozwanego w procesie o ustalenie odrębnej sprawy o świadczenie. Ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa następuje wtedy przesłankowo. Ponadto interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. musi istnieć w dacie wyrokowania, a powództwo o ustalenie nie służy zdobyciu dowodu w ewentualnym przyszłym postępowaniu sądowym o świadczenie, czy też sprawdzeniu, czy istnieją przesłanki do wystąpienia z innym żądaniem wobec pozwanego lub osób trzecich. Sąd Okręgowy miał na uwadze, że przed rozszerzeniem powództwa o żądanie ustalenia nieważności umowy poręczenia, w dniu 18 lutego 2016r. przed Sądem Okręgowym w Poznaniu powódka wytoczyła przeciwko tej samej pozwanej powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci aktu notarialnego rep. (...) nr (...) z 8 listopada 2010r., opatrzonego klauzulą wykonalności, przesłankowo domagając się w tamtym postępowaniu tożsamego ustalenia i powołując się na fakt nieważności tej samej umowy poręczenia, której dotyczy dochodzone roszczenie. Ostatecznie Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że skoro fakt istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego – tej samej umowy poręczenia – stanowi przedmiot ustaleń w postępowaniu wywołanym powództwem dalej idącym niż powództwo o ustalenie, to z całą pewnością powódka nie wykazała interesu prawnego w ustaleniu nieistnienia przedmiotowej umowy, gdyż ochrony swych interesów prawnie chronionych poszukuje już w drodze innego środka prawnego – powództwa o uchylenie wykonalności tytułu wykonawczego przed Sądem Okręgowym w Poznaniu. Wskazał też, że badania istnienia interesu prawnego w przypadku wytoczenia powództwa o ustalenie sąd dokonuje w pierwszej kolejności – przed badaniem drugiej z przesłanek, a mianowicie prawdziwości twierdzeń powoda w zakresie, tu nieistnienia stosunku prawnego – powołanej umowy poręczenia. Ustalenie braku interesu prawnego powoduje zaś a limine oddalenie powództwa bez konieczności przeprowadzania postępowania dowodowego na okoliczności dotyczące drugiej z wymienionych przesłanek. W tych okolicznościach zbędne było prowadzenie postępowania dowodowego celem ustalenia kiedy spółka (...) S.A. została spółką dominującą wobec spółki powodowej oraz na okoliczność braku wyrażania zgody w trybie art. 18 § 2 oraz art. 17 k.s.h. przez odpowiednie organy spółki (...) S.A. na zawarcie umowy pomiędzy powodem a I. K.. Sąd Okręgowy nie dopatrywał się też podstaw do zawieszenia niniejszego postępowania na podstawie art.177 § 1 pkt 1 k.p.c. Rozstrzygnięcie o oddaleniu powództwa zapadło na podstawie art.189 k.p.c. W części, w jakiej powództwo zostało cofnięte, postępowanie umorzono w oparciu o art.355 § 1 k.p.c. w związku z art.203 k.p.c. O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na mocy art. 98 § 1 k.p.c.

W apelacji od tego wyroku w części dotyczącej oddalenia powództwa o ustalenie nieważności umowy poręczenia zawartej pomiędzy powódką a (...) (po sprecyzowaniu zakresu zaskarżenia w piśmie z 27 lutego 2018r., k.899) powódka zarzuciła naruszenie art.189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że interes prawny jest wykluczony w sytuacji, gdy powodowi przysługuje uprawnienie do wytoczenia powództwa z art.840 k.p.c., a nadto naruszenie art.227 k.p.c., art.224 § 1 k.p.c. w związku z art.217 § 2 k.p.c. oraz art.207 § 3 k.p.c. poprzez odmowę przeprowadzenia dowodów zawnioskowanych przez powódkę oraz nierozpoznanie istoty sprawy poprzez niezbadanie całokształtu okoliczności faktycznych składających się na podstawę faktyczną żądania pozwu. W oparciu o te zarzuty, szerzej w apelacji uzasadnione, skarżąca domagała się zmiany wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w podanym zakresie oraz zasądzenie od pozwanej na swą rzecz kosztów postępowania za obie instancje, ewentualnie wniosła o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu wraz z adekwatnym rozstrzygnięciem o kosztach postępowania.

Pozwana domagała się oddalenia apelacji i zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje.

Apelacja nie jest zasadna.

Wbrew podnoszonym zarzutom Sąd Okręgowy nie dopuścił się naruszenia przepisów procesowych, a poczynione ustalenia faktyczne są prawidłowe i wystarczające do rozstrzygnięcia sprawy. Sąd Apelacyjny aprobuje te ustalenia i bez zbędnego powtarzania czyni je własnymi.

Zakres kognicji sądu w niniejszej sprawie jest zdeterminowany wynikami oceny co do istnienia (bądź nieistnienia) interesu prawnego powódki w żądaniu ustalenia nieważności umowy poręczenia zawartej z poprzedniczką prawną pozwanej. Stwierdzenie braku takiego interesu czyni zbędnym badanie dalszych okoliczności faktycznych towarzyszących zawarciu umowy, które niewątpliwie miałyby znaczenie gdyby powódka istotnie miała interes prawny w żądaniu ustalenia jej nieważności. Odnosząc te uwagi natury ogólnej do niniejszej sprawy należy wskazać, że badanie przesłanek nieważności umowy, w tym jej zawarcia przy braku odpowiedniej zgody mimo istniejącego stosunku zależności i funkcji pełnionej przez dłużnika I. K. w powodowej spółce oraz spółce dominującej, byłoby uzasadnione i konieczne wtedy, gdyby powódka wykazała, że w ustaleniu takim ma interes prawny w rozumieniu art.189 k.p.c. Nie powielając wywodów prawnych Sądu Okręgowego dotyczących pojęcia interesu prawnego, gdyż te, jako prawidłowe, Sąd Apelacyjny w pełni podziela, trzeba mieć na uwadze, że powódka uzasadniała potrzebę uzyskania ochrony prawnej w drodze powództwa z art.189 k.p.c. tym, że – jak podała w apelacji – interesu swego, obejmującego także ustalenie, że nie ciąży na niej żadne inne obowiązki wynikające z umowy poręczenia, nie mogła zabezpieczyć w postępowaniu o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego powstałego w oparciu o tę umowę. Okoliczności takich powódka jednak nie wykazała, a wszelkie jej rozważania odnoszące się do interesu prawnego mają abstrakcyjny charakter i sprowadzają się do przytoczenia licznych wypowiedzi judykatury dotyczących omawianego problemu. Nie sposób odmówić skarżącej racji, gdy twierdzi, że o wystąpieniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia sporu obecnie występującego, jak i sporów, które mogą z kwestionowanego stosunku prawnego wystąpić w przyszłości, zaś przeciwko istnieniu interesu prawnego przemawia możliwość uzyskania pełniejszej ochrony praw powoda w drodze innego powództwa. Zasadnie też skarżąca wywodzi, że interes prawny nie jest automatycznie niweczony przez każdy fakt istnienia innej formy ochrony praw. Tyle tylko, że potrzeba uzyskania ochrony musi być odpowiednio skonkretyzowana poprzez co najmniej prawdopodobne roszczenia jakie mogą wynikać z kwestionowanego stosunku prawnego wobec jednej z jego stron. Powódka na takie roszczenia jednak nie wskazała, ani w żaden inny sposób nie wyjaśniła do jakich, potencjalnych chociażby, sporów mogłoby na tle tej umowy dojść w przyszłości. Przeciwnie, sama powódka przyznała, że jedynym roszczeniem, z jakim wobec niej wystąpiono w związku z umową, było żądanie zapłaty kwoty niespłaconej pożyczki wraz z odsetkami. Z samej istoty poręczenia wynika jednak, że jest to zasadniczy obowiązek poręczyciela, aktualizujący się w razie, gdyby dłużnik zobowiązania nie wykonał. Skoro postępowanie toczące się przed Sądem Okręgowym w Poznaniu ma za przedmiot żądanie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności, a podstawa faktyczna tego powództwa pokrywa się z okolicznościami przywołanymi na uzasadnienie niniejszego żądania (o czym świadczy chociażby porównanie obu pozwów), nie sposób uznać,

że w tamtym procesie powódka nie uzyska dalej idącej ochrony prawnej, niż ta, jaką mogłaby zapewnić sobie w niniejszym procesie. Innymi słowy, ponieważ ustalenie nieważności umowy poręczenia z uwagi na brak wymaganej zgody stanowi przesłankę powództwa opartego na art.840 k.p.c., nie zachodzi potrzeba odrębnego i ponownego badania tego zagadnienia w innym procesie pomiędzy tymi samymi stronami. O braku interesu prawnego w uzyskaniu rozstrzygnięcia ustalającego nieważność umowy poręczenia świadczy również i ta okoliczność, że zapadły w takim postępowaniu wyrok uwzględniający powództwo nie wywarłby żadnego skutku w odniesieniu do wszczętego już postępowania egzekucyjnego, a tym samym nie doprowadziłby do definitywnego zakończenia istniejącego pomiędzy stronami sporu.

Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał, że oddalając powództwo Sąd Okręgowy nie naruszył art.189 k.p.c., a to z braku interesu prawnego powódki w wystąpieniu z żądaniem ustalenia nieważności umowy poręczenia zawartej przez powódkę z poprzedniczką prawną pozwanej. Tym samym nie zachodziła potrzeba prowadzenia postępowania dowodowego w celu wykazania jakie funkcje w powodowej spółce czy w podmiotach wobec niej dominujących pełnił dłużnik I. K., co z kolei czyniło niezasadnym zarzuty naruszenia art.227 k.p.c., art.224 § 1 k.p.c. w związku z art.217 § 2 k.p.c. oraz art.207 § 3 k.p.c. Słusznie Sąd Okręgowy okoliczności tych nie badał ponieważ miały one w sprawie znaczenia i jako takie nie stanowiły jej istoty.

Z podanych przyczyn na podstawie art.385 k.p.c. Sąd Apelacyjny oddalił apelację jako niezasadną. O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono w oparciu o art.98 k.p.c. w związku z § 2 pkt 7 i § 10 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015r., poz.1804 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym w dacie wniesienia apelacji.

SSA Irena Piotrowska SSA Aleksandra Janas SSA Grzegorz Stojek